

Motion till riksdagen 2025/26:3646

av Joakim Järrebring m.fl. (S)

Familjerätt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn kring systemfelen i civilrätten inom den familjerättsliga lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja kunskapsnivån om barn och våldsutsatthet inom socialtjänst, familjerätt och rättsvårdande myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja kunskapsnivån om hedersrelaterat våld och förtryck, inom socialtjänst, familjerätt och rättsvårdande myndigheter, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn också ska inkludera familjerätten med tillhörande myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka barnrättsperspektivet i mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över införandet av juridiska ombud för barn i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över införandet av en särskild stödperson för barn i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste tillförsäkra att Sveriges kommuner har kännedom, och implementerar, lagstiftningen om vårdnadsöverflyttning vid våld i familjen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över en utvidgning av lagstiftningen om vårdnadsöverflyttning, med syfte att våldsutövaren inte heller ska kunna ha umgänge med barnet, och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över en utvidgning av när vårdnadsöverflyttning ska initieras vid våld i familjen, inklusive vid hedersrelaterat våld och förtryck, och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagändringarna i ”Tryggare hem för barn” bör följas upp och utvärderas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska se över umgängesformen umgänge med umgängesstöd och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att öka resurserna till kommunerna för att kunna erbjuda umgänge med umgängesstöd när domstolarna efterfrågar detta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om våld mot syskon och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om våld i nära relation och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn ska göras för att inom lagstiftningen tydliggöra ansvarsförhållandena vid våld i nära relation och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn för att förebygga och stoppa institutionellt, myndighetsunderstött och rättsligt våld och tillkännager detta för regeringen.

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla medlingsinstrumentet och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nationella åtgärdsplanen mot våld i nära relation också ska inkludera åtgärder för att kartlägga, förebygga och bekämpa att våld i familjen osynliggörs inom det familjerättsliga området, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en tidsgräns vid bodelning, och att regeringen ska återkomma till riksdagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa formkrav för fullmakter och att regeringen ska återkomma om det till riksdagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn kring skärpning av lagstiftningen om framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av införandet av ett nationellt register för framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av ett nationellt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av förbättrad reglering och tillsyn av gode män och ställföreträdare och att regeringen ska återkomma till riksdagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en familjerättslig lagstiftning för alla och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Systemfel i civilrätten

Stora delar av lagboken utgår från att människor handlar orätt och hur samhället ska hantera det. Det är en viktig orsak till varför vi ens har en lagbok. Men delar av civilrätten – den familjerättsliga lagstiftningen – har varit mer eller mindre blind för vad

övrig lagbok vet: Att vuxna begår brott mot barn. Att mäns våld mot kvinnor är utbrett. Att barn och funktionshindrade är särskilt sårbara. Att hedersrelaterat förtryck drabbar många.

Civilrätten har, i den familjerättsliga lagstiftningen, varit skriven som om solen alltid skiner. Som att alla föräldrar är snälla mot sina barn. Som att inga män utsätter kvinnor för våld. Som att ingen använder hedersförtryck. Civilrätten har länge erbjudit våldsutövande män både redskap och rättigheter att plåga barn och kvinnor. Lagen har inte bara blundat för våldet utan möjliggjort det. Några exempel som tydliggör problemet är:

- Barn har farit illa under tvångsumgänge. Pojken Tintin som mördades av sin pappa i Luleå häromåret, är ett av flera fall. Samhället har vetat om riskerna, ändå tvingat barn till våldsamma miljöer.
- Mäns våld mot kvinnor tillåts fortsätta. Kvinnojourer och forskare har larmat om att samhället tvingar kvinnor att träffa män som våldtagit dem. Annars riskerar deras barn förlora sina mammor som vårdnadshavare, ofta barnens enda trygga punkt, och helt utlämnas till männens våld. Våldsamma män har använt bodelningar för att tvinga kvinnor tillbaka till våld.
- Funktionshindrades rättigheter kränks. Förvaltare kan ta kontroll och utnyttja, utan att någon griper in.

Det handlar om systemfel; civilrättens brister. Vi socialdemokrater har sett och agerat. I regering tillsatte vi utredningar som tog sikte på systemfelen och vi arbetar vidare i riksdagen. Vi uppskattar att regeringen har tagit vidare våra initiativ och även lyft fler områden. Vi arbetar tillsammans mot våldet. Det gör lagändringar starkare. Det behövs, för mycket kvarstår att göra för att radera systemfelen ur civilrätten. Denna kommittémotion handlar i stora delar om detta. Därutöver behöver en översyn göras som tar sikte på hur systemfelen i civilrätten inom den familjerättsliga lagstiftningen kan åtgärdas på ett generellt plan.

Stöd till föräldraskap

Föräldrarna har ansvar för att se till att barnet får en trygg och god uppväxt. Samtidigt behöver samhällets stöd till föräldraskap bli väsentligt bättre. Fler föräldrar ska kunna tyda signaler om barns ohälsa, kunna tala med sina barn om dessa frågor, och veta var

och hur de kan söka hjälp till sina barn – och då måste samhället finnas där för barnen och föräldrarna.

Föräldrar bör tidigt och återkommande erbjudas både generella och riktade evidensbaserade föräldrastödsprogram. Det kan ske via kommunernas socialtjänster och familjerätter, via rådgivningsfunktioner samt föräldrautbildningar via BVC.

Samhället måste stödja barn att få välfungerande föräldrar, men där våld förekommer måste samhället kliva in och skona våldsutsatta barn och föräldrar från fortsatt våld. Det finns stora brister i samhällets förmåga att klara denna uppgift.

I det svenska familjestödsorienterade systemet blir samverkan med föräldrarna centralt och föräldrarnas problembeskrivningar och bedömningar ges så stort utrymme att det ofta sker på bekostnad av de våldsutsatta barnens behov och åsikter. Det är därför betydelsefullt att ge ökad kunskap inom BVC, socialtjänster, familjerätter och rättsvårdande myndigheter, om olika typer av våld och övergrepp mot barn samt hur signaler kan fångas upp, tolkas och vilket stöd och/eller vilka insatser som krävs. Det handlar om alla typer av våld och övergrepp, inklusive fysiska, psykiska och sexuella, samt försummelse och latent våld.

Våld är ett mångtydigt begrepp som i både forskning och praktik kan definieras på olika sätt. Det kan handla om brottsliga gärningar som fysiskt våld och sexuella övergrepp. Våld kan också vara handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott, men som sammantaget kan skapa ett mönster av utsatthet: nedsättande kommentarer, ekonomiskt utnyttjande, försummelse och isolering. För att förebygga och upptäcka våld samt för att ge ett heltäckande stöd till våldsutsatta vuxna och barn samt barn som bevittnat våld, kan socialnämnden även ofta behöva ta hänsyn till och beakta kränkningar som inte är brott.

Spädbarn och små barn har en särskild våldsutsatthet liksom funktionshindrade barn, där samhället måste öka sin kompetens för att upptäcka och förhindra våld och övergrepp.

Myndigheters ansvar att upptäcka och reagera på våld

Den socialdemokratiskt ledda regeringen beslutade 2021 att en särskild utredare skulle lämna ett förslag till en samlad nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Strategin skulle anlägga ett helhetsperspektiv och möjliggöra en sammanhållen inriktning för arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn.

2022 lämnades förslaget till regeringen: I utredningen En uppväxt fri från våld föreslås en samlad nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Flera av utredningens delar berör familjerätten. Det är angeläget att kommande nationella strategi leder till ett systematiskt arbete i samhällets alla delar, inklusive inom familjerätten med berörda myndigheter.

Den senaste tiden har flera fall uppmärksamrats där våldsutsatta barn farit illa på grund av bristande risk- och skyddsbedömningar inom familjerättens område. Lagstiftningen och dess implementering har skapat arenor där vuxnas våld mot barn har tillåtits fortgå med samhällets godkännande. Det är angeläget att den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn inkluderar åtgärder för att kartlägga, förebygga och bekämpa att våld i familjen osynliggörs i familjerättsliga sammanhang.

Öka barnrättsperspektivet i mål som rör vårdnad, boende och umgänge

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Kartläggningar på området har dock tidigare visat att den så kallade kontaktprincipen har fått ett större genomslag i praktiken än risken för att barnet far illa. Det har inte varit lagstiftarens intention.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen gav 2021 Jämställdhetsmyndigheten uppdraget att genomföra en kartläggning angående hur man tar hänsyn till att övergrepp pågått från den ene mot den andre föräldern gällande mål om vårdnad, boende och umgänge.

Detta mynnade ut i rapporten med det talande namnet Uppgifter om våld är inget undantag. Våld eller annan typ av övergrepp mot förälder, partner eller barn förekom i 64 procent av målen som granskades. Den typ av uppgifter om våld eller andra övergrepp som förekommer mest i målen är uppgifter om våld eller övergrepp av en förälder mot ett eller flera barn samt våld/övergrepp av en man mot en kvinna. Kartläggningen visar också att det nästintill uteslutande är kvinnor som tvingas söka sig till skyddade boenden tillsammans med sina barn.

Dessutom visar kartläggningen att riskbedömningarna brister. En riskbedömning har gjorts gällande våld i 69 procent av fallen. I flera fall har analysen inte varit systematisk eller sammanhängande.

Det blev i denna utredning mycket tydligt att domstolarna fokuserar betydligt mer på samarbetssvårigheter än risken för att barnet utsätts för våld från föräldern. Vissa domstolar har även omformulerat förekomsten av våld till att det handlar om just samarbetssvårigheter. Att vara våldsutsatt är inte ett uttryck för samarbetssvårigheter – våld är våld och ska betraktas som sådant.

Myndigheten har även haft samtal med barn inom ramen för detta uppdrag. Det som framkommit är upprörande och oroande. Att barnrättsperspektivet brister är inte ovanligt och därmed följer en risk att barnet kan tvingas att bo med och ha umgänge med en våldsutövande förälder.

I arbetet för ett jämställt samhälle med tydligt fokus på barns rättigheter är det av yttersta vikt att det är barnets bästa och barnets perspektiv som beaktas vid beslut om vårdnad och att våldsutövande föräldrar fråntas vårdnaden av sina barn. Tidigare tolkning tar större hänsyn till de vuxnas vilja att få träffa sina barn och inte till barnets rätt till trygghet och ett liv utan våld. Den typen av tolkningar strider således mot barnkonventionen. Våldsutövande föräldrar bör inte ha del i barns vårdnad.

Empirin talar sitt tydliga språk; barnets rättigheter i vårdnadstvister behöver verkligen ses över och stärkas. En fråga som bland annat Barnombudsmannen och barnrättsorganisationer har lyft för att öka barnrättsperspektivet, är barns rätt till eget juridiskt ombud i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge. Argument som anförs är att detta rör barnets hela liv och att samhället inte bör skydda barnet från processen, utan i processen. Socialdemokraterna har tidigare påtalat, tillsammans med andra partier och civilsamhällsorganisationer, att en översyn bör göras kring införandet av egna ombud för barn samt hur det skulle kunna göras. En översyn bör också göras om införandet av en särskild stödperson för barn i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge, och vad en sådan stödperson ska ha för uppdrag och befogenheter. Vi välkomnar att regeringen har tillsatt en utredning om detta. Det är viktigt att frågan därefter hanteras och snarast når riksdagen för beslut i frågan.

Vårdnad utan våld

Barn ska skyddas från våld. En förälder som utsatt barnet eller andra närstående för våld, sätter inte barnets bästa främst och måste kunna fråntas vårdnaden.

Barn är idag relativt oskyddade för vårdnadshavare som utsätter dem för våld. Föräldrarätten är mycket stark på bekostnad av våldsutsatta barns rätt till en uppväxt fri från våld. Viktiga steg har dock tagits. Under den socialdemokratiskt ledda regeringen

ändrades föräldrabalken så att barn som har en förälder som har mördat den andra föräldern, enklare skulle kunna skyddas från den otrygghet och de risker det innebär att ha sin ena förälders mördare som vårdnadshavare. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 2021.

I detta lagärende skrev civilutskottet: ”När det gäller frågan om vårdnadsöverflyttning vid dödligt våld i familjen konstaterar utskottet att det nya systemet med tillfälliga vårdnadshavare skapar förutsättningar för en snabb vårdnadsöverflyttning i sådana situationer. Som också regeringen framhåller är en vårdnadshavare som avsiktligt dödar eller allvarligt skadar den andra vårdnadshavaren så gott som alltid olämplig som vårdnadshavare, och en ändring i vårdnaden ska då göras.”

Socialnämnden har ett ansvar att ansöka om vårdnadsöverflyttning när den får kännedom om att någon åtgärd behöver vidtas i frågan om vårdnaden, och lagstiftaren har varit tydlig med att bland annat dödligt våld är bakgrunden till den lagändring som har genomförts och därmed de utökade befogenheter och ansvar som lagts på socialnämnden. Staten måste garantera att Sveriges kommuner implementerar lagstiftningen och initierar vårdnadsöverflyttningar som lagen föreskriver. Det krävs ett kunskapslyft bland landets socialtjänster, inklusive familjerätterna.

Därutöver är det rimligt att även icke-dödligt våld innefattas av vad som innebär att en vårdnadsöverflyttning ska kunna äga rum. Det är inte rimligt att det krävs att mamman blir mördad för att barnen ska slippa att ha en våldsutövande pappa som vårdnadshavare. Barnen måste kunna slippa att ha en våldsutövande förälder som vårdnadshavare, utan att det krävs att den andra föräldern, som ofta är barnets enda skydd, blir mördad. Lagen säger förvisso att det är möjligt för en socialnämnd att initiera en vårdnadsöverflyttning också om en förälder allvarligt skadat den andra föräldern, men det är rimligt att se över denna formulering för att också inkludera exempelvis långvarigt, latent våld, där enskilda våldshandlingar inte definieras som allvarliga var för sig, men där de sammantaget utgör den typ av våld som en vårdnadshavare inte ska kunna utöva mot den andra föräldern.

Boende och umgänge utan våld

Det fanns en bred uppslutning i riksdagen kring ovan nämnda lagändring. Den var viktig och stärkte både barns rätt och samhällets förmåga och ansvar att skydda barn från våldsamma föräldrar. Utifrån ett barnperspektiv framstår det dock som otillräckligt.

För det enskilda barnet som fått sin förälder (ofta mamman) mördad eller allvarligt skadad av den andra föräldern (ofta pappan) innebär det stora risker och smärta att behöva bo eller ha umgänge med den förälder som mördat eller skadat den andra föräldern som ofta varit den som stått för barnets trygghet.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen beslutade 2021 även att en särskild utredare skulle se över reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge. Uppdraget syftade bland annat till att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för barn som har upplevt våld utövat av närstående. Utredningen presenterade sitt betänkande ”Tryggare hem för barn” till regeringen och vi välkomnar att regeringen har hörsammat flera av våra synpunkter och att de återfanns i regeringens proposition. Under förra riksmötet fattades också beslut om dessa lagändringar som bland annat innebar att den så kallade kontaktpincipen underordnades barnets rätt till liv och hälsa. Det är angeläget att dessa förändringar följs upp och inom de närmsta åren utvärderas för att se om de har fått avsedd effekt för våldsutsatta barn och om implementeringen följer lagstiftarens intention eller om skärpningar krävs.

Riksdag och regering har sagt att om man avsiktligt dödar eller allvarligt skadar den andra vårdnadshavaren är man så gott som alltid olämplig som vårdnadshavare. Det är angeläget att riksdagen nu verkligen ser barnets perspektiv och uttalar att man så gott som alltid då även är olämplig som boende- eller umgängesförälder. Det är varken logiskt eller rimligt för våldsutsatta barn att vuxenvärlden menar att en förälder är olämplig som vårdnadshavare på grund av våld, men att samma våldsutövande förälder är lämplig att träffa ensam.

Det finns flera sätt som umgänge kan ske på, till exempel via telefon, videosamtal eller brev. Det är också möjligt för domstol att besluta om umgänge med umgängesstöd. Umgängesformen umgängesstöd bör kunna ges under längre perioder än idag, samt när våld och övergrepp mot barnet och andra familjemedlemmar finns i bilden. Barnets har rätt till ett liv utan våld och därför måste samhället – om det beslutas att barnet ska ha umgänge – kunna garantera att umgången blir fria från våld. Regleringen kring umgängesstöd behöver ses över så att den kan användas som skydd när risk för våld föreligger. Därutöver bör det provas som Lagrådet anförde i samband med att förslaget lades fram. Enligt Lagrådet kunde det finnas behov av en möjlighet för domstolen att fatta ett separat beslut om umgängesstöd.

Det är nu mer än tio år sedan den reglering i föräldrabalken infördes som handlar om umgängesstöd. Det var en viktig ändring som genomfördes, men det är angeläget att

regeringen utvärderar och ser över denna lagstiftning för att kunna bedöma om och hur den kan förbättras, och återkommer till riksdagen med redovisning och förslag.

Samhället behöver skaffa sig flera verktyg för att hjälpa barnen så att umgänge inte leder till våld och övergrepp. Ett av flera sådana verktyg skulle kunna vara en ökad möjlighet för tingsrätter att besluta om umgänge med umgängesstöd.

I dagsläget är det också en kostnadsfråga. Innan en domstol beslutar om umgänge med umgängesstöd, så efterhör domstolen kommunens möjligheter att erbjuda detta. Om kommunen inte har möjlighet att erbjuda det på ett för domstolen skäligt sätt för barnet, så begränsas möjligheten att besluta om det. En översyn krävs för att se om kommunerna behöver tillföras mer resurser för detta.

Våld mot syskon

Det bör övervägas att se över möjligheten att skärpa lagstiftningen så att en förälders våldsutövande mot en familjemedlem påverkar föräldrarnas möjlighet till vårdnad, boende och umgänge med andra familjemedlemmar. Det är inte självklart fallet idag. Ett barn vars syskon bevisligen utsatts för våld bedöms inte alltid behöva samma skydd som det ”direkt” våldutsatta syskonet, om det inte har bevisats att också det barnet har utsatts. Detta behöver ändras.

Det är känt att bevisläget ofta är komplicerat och svårt i samband med våld och övergrepp mot barn och det som går att bevisa gällande ett barn är inte alltid möjligt att bevisa att det även inbegriper barnets syskon. En förälder som bedöms olämplig som vårdnadshavare eller boendeförälder för ett barn på grund av våld och övergrepp, torde inte kunna bedömas vara lämplig för detsamma för ett annat barn. Detsamma bör gälla oöverbakat umgänge.

Våld i nära relationer

Alla som utsätts för våld i nära relationer ska få hjälp och stöttning av samhället. Det gäller alla, oavsett kön. Eftersom det allra vanligaste är mäns våld mot kvinnor, är det främst så vi beskriver samhällsproblemet och när vi formulerar våra förslag till lösningar.

Den sociala och fysiska tryggheten för dem som anmäler brotten måste stärkas, samhället ska finnas med hela vägen. Restriktionerna för män som dömts behöver bli tydligare även efter avtjänat straff. Kontaktförbud ska användas mer frekvent och

överträdelser ska bestraffas. Vårdnad, boende och umgänge med barn ska kunna begränsas ytterligare och i fler fall.

Kunskaperna om våld i nära relationer behöver öka hos familjerätterna, socialtjänsten, medlare utsedda av domstol och hos rättsvårdande myndigheter. Kvinnor som utsatts för våld ska inte straffas dubbelt – först genom våldet, sedan med ett samhälle som inte hjälper dem. Idag finns stora brister i kunskap om våld, dels hos familjerätter, dels hos rättsvårdande myndigheter. Det slår mot våldsutsatta kvinnor och barn. Det krävs kunskapshöjande åtgärder för landets socialtjänster, familjerätter och rättsvårdande myndigheter om a) Mäns våld mot kvinnor, och b) Barnens rätt till ett liv utan våld. Det inkluderar ökad förståelse kring trauma, traumabindning, fysiska och psykiska reaktioner på så väl kortvarigt som långvarigt våld.

Bristande våld- och traumakompetens bidrar idag till att samhället förstärker, försvårar och fördjupar våldsutsatta barn och kvinnors trauma. Det är vanligt att våldsutövare manipulerar omgivningen, och i kombination med systemfelen i den civilrättsliga lagstiftningen, leder det till ett ökat tryck mot våldsutsatta barn och kvinnor då de drabbas av det Jämställdhetsmyndigheten kallar institutionellt, myndighetsunderstött eller rättsligt våld. Det finns gott om forskning på området men politiken har inte hängtt med. Studier av familjerättsprocessers psykologiska effekter på våldsutsatta mödrar påtalar att våldsutövare använder rättssystemet som ett verktyg för fortsatt kontroll av kvinnan. Myndigheter och domstolar blir våldsutövarens förlängda arm. Det är därför angeläget att en översyn görs för att förebygga och motverka att dessa används som redskap i våldsutövning.

Det handlar också om samhällets förmåga att möta den våldsutsatta, genom att t.ex. erbjuda separata rum vid möten hos familjerätt, medlare, rättsvårdande myndigheter, socialtjänst o.s.v. Ingen ska behöva få sin förmåga försvagad vid ett viktigt möte, för att hon är rädd för någon som är på mötet, d.v.s. förövaren.

Det finns också ett behov att utveckla stöd för teamen som jobbar med Våld i nära relation, inom socialtjänsten, för att de ska ha möjlighet att både stödja utsatta och besöka skolorna och samverka med dem i förebyggande syfte. Det gynnar barnen både här och nu, och längre fram i livet.

I tidigare nämnd rapport från Jämställdhetsmyndigheten, Uppgifter om våld är inget undantag, framgår att domstolar omformulerar uppgifter om våld eller andra övergrepp till konflikt eller samarbetssvårigheter. Detta medför att uppgifterna om våld eller andra övergrepp förminskas eller osynliggörs. Det är inte till barnets bästa.

Vid resonemang kring samarbetssvårigheter bortser domstolen från de ojämlika maktförhållanden som förekomst av våld eller andra övergrepp innebär, enligt myndighetens rapport. Samarbete mellan föräldrar kan vara direkt olämpligt vid våldsutsatthet utifrån de risker våldet kan innebära för barnet och den våldsutsatta föräldern, i majoriteten av målen mamman.

Myndighetens kartläggning visar att lagstiftarens intentioner om skydd för våldsutsatta barn och vuxna inte har fått något tydligt genomslag i domstolarna. I rapporten slås fast att domstolarna behöver få kunskap om mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck och vad konsekvenserna av våldsutsatthet innebär för den utsatta och vilka konsekvenser beslut om vårdnad, boende eller umgänge kan få.

Det är problematiskt att rättsvårdande myndigheter omskriver våld mot en person – den våldsutsatta – som samarbetssvårigheter mellan två personer – den våldsutsatta och våldsutövaren. En återkommande del i mäns våld mot kvinnor är normaliseringsprocessen där den våldsutsatta kvinnan bland annat vänjs vid våldet och ikläds av förövaren ansvaret för hans handlingar. Denna normalisering av våldet, samt skuld- och skambeläggning av den våldsutsatta kvinnan, förstärks av myndigheters omskrivningar av våld som samarbetsproblem. Det är inte till barnets bästa att våldsutsatta åläggs ansvaret för våldsutövarens gärningar. En översyn och förändring av svensk lagstiftning och praxis behöver göras för att tydliggöra ansvarsförhållandena vid våld i nära relation. Den våldsutsatta ska inte ikläs ansvar för våldet. Därutöver behöver den nationella åtgärdsplanen mot våld i nära relation också inkludera åtgärder för att kartlägga, förebygga och bekämpa att våld i familjen osynliggörs inom det familjerättsliga området.

Hedersrelaterat våld och förtryck (HRV)

Hedersförtryck har inte någon plats i Sverige. Den socialdemokratiskt ledda regeringen initierade flera åtgärder för att stoppa hedersförtrycket, bland annat gjordes hedersförtryck till ett särskilt brott. År 2020 stärkte också den socialdemokratiskt ledda regeringen skyddet mot hedersrelaterade brott genom införandet av ett nytt brott, barnäktenskapsbrott. Samtidigt infördes även en ny särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv. Dessutom infördes ett utreseförbud för att skydda barn från att föras utomlands för att ingå barnäktenskap eller könsstympas. Men arbetet måste

fortsätta – inte minst inom det familjerättsliga området. Rapporter om förtryckta och bortförda barn och kvinnor kommer alltjämt.

Föräldrar som utsätter barn för hedersrelaterat våld och förtryck ska inte ha del i vårdnad eller vara boendeförälder. Umgänge ska inte heller som regel genomföras om barnet inte uttryckligen önskar detta och det bedöms vara till barnets bästa.

Finns det misstanke om att ett barn kommer att utsättas för ett hedersrelaterat bortförande så utgör det även en signal om att också syskonen är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Utveckla medlingsinstrumentet

Ibland lämnar tingsrätten i uppdrag till medlare utanför domstolen att försöka hjälpa föräldrar att hitta en samförståndslösning för barnets bästa. Medlingsinstrumentet har införts och utvecklats på senare år och det är positivt att tingsrätterna får ytterligare ett instrument för att för barnets bästa lösa konflikter mellan föräldrarna. Medling är dock inte alltid lämpligt vid våldsutsatthet eftersom det kan bli ytterligare en form för förövaren att utöva våld, särskilt om medlare inte innehar kunskap om våld i nära relation.

Eftersom medlingen fortfarande är så pass ny inom svenskt rättsväsende saknas rutiner kring information och transparens för de föräldrar som åläggs att delta i medling. Vad innebär samtalen? Vad har du rätt att be om ifråga om betänketid och avstånd till förövaren i samtalen? O.s.v. Bristen på information och transparens inför samtalen riskerar ytterligare slå mot våldsutsatta som därmed står än sämre rustade inför medlingssamtalen. För många våldsutsatta är det också viktigt att få ta med sig en stödperson från t.ex. en kvinnojour eller kommunens enhet för våldsutsatta. Det måste också tydliggöras så att medlare inte kan neka att stödpersoner från dessa verksamheter får följa med och att den våldsutsatta får sitta i separat rum under medlingen.

Det är viktigt att understryka att det är för barnens bästa det är nödvändigt att en våldsutsatt förälder vågar och förmår säga vad hen tycker och tänker i medlingssamtal.

Medlingsinstrumentet måste fortsatt utvecklas i syfte:

- att öka kunskapen om och när det är lämpligt med medling, och när det inte är lämpligt
- att höja kunskapen hos medlare och rättsvårdande myndigheter om våld i nära relation och våldets mekanismer
- att våldsutsatta ska få ta med sig en stödperson vid medling och sitta i separata rum

- att informationen till föräldrar inför medlingen ska tydliggöras och formaliseras.

Ekonomiskt våld

Den socialdemokratiskt ledda regeringen initierade en lång rad insatser för att motverka ekonomiskt våld i nära relationer, till exempel jämställdhetsintegrering inom statens myndigheter och verk, inklusive Kronofogden. Vi uppskattar att vårt arbete i regering tas vidare av den nuvarande regeringen. Det är bra för Sverige med kontinuitet i arbetet mot mäns våld mot kvinnor.

Ekonomiskt våld handlar, precis som annat våld, om maktutövning och kontroll. Det kan leda till långvarig skuldsättning och skulder. Olika exempel kan vara när någon skaffar sig åtkomst till en annans bank-id, mejl och mobiltelefon eller lånar och tar krediter i någon annans namn, eller förhindrar någon att ha en egen inkomst genom att förhindra arbete och utbildning, så kallat försörjningssabotage. Mäns våld mot kvinnor inkluderar ofta ekonomiskt våld, där förövaren använder våldet för att utöva makt och kontroll över kvinnan.

Tidsgräns vid bodelning

En form av ekonomiskt våld som är vanligt förekommande är utdragna bodelningsprocesser.

När en kvinna vågar ta steget att lämna en våldsam partner är det viktigt att få stöd. Lika viktigt är att få till en långsiktighet för att kunna börja ett nytt liv. Det finns kvinnor som lämnat men som har känt sig tvingade att gå tillbaka när de inte får till en bra bostadssituation för sig och barnen. Till exempel handlar det om kvinnor som inte fått till en bodelning och därmed inte har ekonomiska möjligheter till en hållbar bostadssituation. Maken eller sambon har vägrat medverka till en bodelning och situationen har till slut tvingat brottsoffret tillbaka till förövaren. Det är en del av mannens eftervåld mot kvinnan och är en typ av ekonomiskt våld som är riktad för att fortsatt kunna kontrollera och skada kvinnans och barnens psykiska och fysiska mående.

En bodelning mellan makar och sambor bör göras skyndsamt, men det finns idag inte någon lag som anger hur lång tid den ska ta eller som mest får ta. Det är inte rimligt.

Mot denna bakgrund bör en översyn göras av möjligheten att införa en tidsgräns för när en påbörjad bodelningsprocess ska vara färdigställd. Översynen bör också inkludera förslag om hur processen ska kunna genomföras utan att parterna tillåts, som idag,

fördröja en påbörjad process till skada för den andra parten, och därmed också för barnen. Därutöver behöver rättsvårdande myndigheter och bodelningsförrättare få ökade kunskaper om mäns våld mot kvinnor eftersom bodelningsprocesserna används som eftervåld och ekonomiskt våld. Våldsutsatta måste under bodelningsprocesser tillåtas ta med stödpersoner till gemensamma möten och det måste finnas möjlighet att sitta i separata rum vid möten med våldsutövaren. Ingen ska behöva få sin förmåga försvagad vid ett viktigt möte, för att hen är rädd för någon som är på mötet, d.v.s. förövaren.

Riksdagen har 2023 gjort ett tillkännagivande till regeringen om tidsgräns för bodelning. Vi välkomnar att regeringen har tillsatt en utredning om detta. Det är viktigt att frågan därefter hanteras och snarast når riksdagen för beslut i frågan.

Formkrav för fullmakter

En annan form av ekonomiskt våld är hur frånvaron av formkrav för fullmakter används av våldsamma män för att utöva makt och kontroll över kvinnor. Riksdagen har nåtts av uppgifter om hur fullmakter för bankärenden varken behöver innehålla datum eller vara bevitnade – vilket har förenklat och möjliggjort för våldsutövare att skuldsätta våldsutsatta kvinnor. Trots att fullmakter har innehållit felaktiga personnummer har de kunnat användas för att ta stora lån som kvinnan sedan står som ansvarig för – och som ger stora problem framåt. Det begränsar kvinnans handlingsutrymme ekonomiskt och socialt och har både negativ fysisk och psykisk påverkan.

Ibland anförs det som en fördel att det i de allra flesta fall inte finns några särskilda formkrav för en fullmakt, eftersom det anses bidra till att fullmakter är enkla att använda och underlättar för både privatpersoner och företag som behöver rättshandla genom någon annan. Men det är naturligtvis inte acceptabelt att den här typen av goda intentioner från statens sida systematiskt missbrukas av våldsutövande män, som därmed kan upprätthålla och förstärka sin makt och kontroll över våldsutsatta kvinnor. Det kan självklart aldrig ha varit lagstiftarens intention.

Denna typ av ekonomiskt våld kan även göra det svårare att lämna en våldsam relation. Införandet av formkrav för fullmakter, likt till exempel dem som finns för testamenten, framstår som ett användbart verktyg för att stärka detta förebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor, och just mot det ekonomiska våldet. Riksdagen har gjort ett tillkännagivande till regeringen om detta. Det är angeläget att regeringen snarast återkommer i frågan.

Framtidsfullmakter

Att människor som behöver hjälp känner sig trygga med att de också får det är en viktig fråga för oss socialdemokrater. Som ett komplement till ordningen med gode män och förvaltare infördes för några år sedan under den tidigare regeringen en lagstiftning om framtidsfullmakter.

En framtidsfullmakt ger enskilda ökat självbestämmande och bättre möjligheter att planera framtiden och behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse för dem. Det är angeläget att ordningen med framtidsfullmakter fungerar som det var tänkt och att fullmaktshavare ges goda förutsättningar att hjälpa sina huvudmän i deras vardag.

Inkommande rapporter har berättat om att de som använder framtidsfullmakter förvägras använda dem av till exempel banker men också socialtjänst. Dessa accepterar inte framtidsfullmakter utan kräver särskilda bankfullmakter eller god man. Det framstår därmed som att lagen om framtidsfullmakter inte får det genomslag som var lagstiftarens intention. PRO har också larmat om att Lantmäteriets nya tolkning av lagen försvårar för många äldre och det framstår som att detta inte är i linje med lagstiftarens intention.

Det är tydligt att det finns en osäkerhet hos flera aktörer om vad en framtidsfullmakt innebär och vilken behörighet en framtidsfullmaktshavare har att företräda sin huvudman. Lagstiftningen från 2017 är fortfarande relativt ny, men det har ändå gått flera år sedan den trädde i kraft. Det är angeläget att lagstiftningen efterlevs. Det är inte rimligt att medborgare som behöver använda sig av framtidsfullmakter inte kan göra det. Här måste regeringen ta sitt ansvar att göra lagstiftningen känd för berörda aktörer. Då tidigare lagändring inte fullt ut har fått avsedd effekt vill vi därutöver se en översyn av nödvändiga skärpningar av lagen samt kring införandet av ett nationellt register för framtidsfullmakter.

Testamentregister

Det har i riksdagen vid flera tillfällen de senaste två decennierna diskuterats huruvida dagens ordning gällande upprättande av testamente är tillfredsställande. Flera ledamöter, med olika partibeteckningar, har både motionerat i saken och ställt skriftliga frågor till ansvariga statsråd.

Skatteverket redovisade i maj 2008 resultatet av ett utredningsarbete de gjort. Skatteverket föreslog att det skulle införas en möjlighet att registrera testamenten i ett officiellt testamentregister. Den dåvarande regeringen valde dock att inte gå vidare med

förslaget. Frågan har fortsatt att vara aktuell, och riksdagen har också gjort tillkännagivanden.

Att inrätta ett statligt testamentregister kräver noggranna överväganden och lagändringar. Den tidigare socialdemokratiska regeringen gav Skatteverket i uppdrag att se över frågan och redovisa sin bedömning av hur en sådan tjänst skulle kunna utformas och administreras på ett effektivt sätt. Skatteverket redovisade uppdraget och tidigare under mandatperioden tillsattes en utredning som inkluderar frågan om hur ett testamentregister i offentlig regi kan inrättas. Utredningen presenterades i augusti 2025. Det är viktigt att frågan nu hanteras av regeringen och snarast når riksdagen för beslut i frågan.

Gode män

Gode män och förvaltare är viktiga stöttepelare för de personer i vårt samhälle som är i behov av ställföreträdare. Det har framkommit omfattande brister i nuvarande reglering och tillsyn. Den socialdemokratiskt ledda regeringen tillsatte 2019 utredningen Ställföreträdarskap att lita på – en översyn av reglerna om gode män och förvaltare. Översynen syftade bl.a. till att förbättra tillsynen på området, skapa bättre förutsättningar för att kompetenta personer ska ställa upp som ställföreträdare och stärka enskildas ställning och skydd. I slutändan handlade det om att de personer i vårt samhälle som är i behov av en ställföreträdare ska kunna lita på att de får den hjälp och det stöd som behövs. Utredningen presenterade sitt resultat 2021 och har remissbehandlats. Regeringen måste återkomma snarast till riksdagen angående förslag på hur den nuvarande regleringen och tillsynen kan förbättras, med utgångspunkt i ovan nämnda betänkandes förslag.

En föräldraskapsrättlig lagstiftning för alla

Den förra regeringen tillsatte utredningen ”En föräldraskapsrättlig lagstiftning för alla”. Utredningen kom 2022 med sitt betänkande ”Alla tiders föräldraskap”.

Utredningen hanterar en rad angelägna frågor, inklusive frågor som är aktuella för barn som tillkommit via surrogatmödraskap. Även om det inte är tillåtet inom svensk hälso- och sjukvård är det angeläget att också dessa barns rättigheter kan tillgodoses ifråga om trygga livsvillkor och rätten till sitt ursprung. I regeringsställning gav vi socialdemokrater ett uppdrag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

(MFOF), att ta fram ett kunskapsstöd för myndigheter när de ska hantera frågeställningar som rör barn som har kommit till via surrogatarrangemang, så att inga barn riskerar att hamna i kläm.

Enligt utredningen ”Alla tiders föräldraskap” finns det flera frågor som behöver hanteras för att uppnå en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla, oavsett familjekonstellationer. Utredningen har varit på remiss och intresseorganisationer som företräder bl.a. samkönade föräldrar beskriver att det är brådskande att få ny lagstiftning på plats. En lång rad kvinnoorganisationer har uttryckt oro för utredningens förslag avseende att göra föräldrabalken helt könsneutral eftersom det skulle slå mot kvinnors rättigheter. Det är viktigt att få till en föräldraskapsrättslig lagstiftning som värnar barns rättigheter, oavsett familjekonstellation, och Socialdemokraterna är av uppfattningen att det är möjligt att uppnå utan att genomföra de genomgripande förändringar som utredningen föreslår. Regeringen bör återkomma till riksdagen snarast angående detta.

Joakim Järrebring (S)

Leif Nysmed (S)

Denis Begic (S)

Markus Kallifatides (S)

Laila Naraghi (S)

Anna-Belle Strömberg (S)